

Woensdrecht

Marius Broos

Inleiding

Nog steeds kom je, als je met de trein vanuit Bergen op Zoom naar Zeeland rijdt, vanaf de Brabantse Wal bij Woensdrecht vrij plotseling in het lage land terecht. Juist op de plek van het vroegere spoorwegstation Woensdrecht was heel vroeger de oostelijke oever van het kilometers brede Kreekrak. Kort vóór de aanleg van de spoorweg was daar circa 100 hectaren ingepolderd, waarmee in 1861 De Caterspolder ontstond.

Van Bergen op Zoom naar de Oosterschelde

Op 23 juli 1863 werd het maken van de aardenbaan met kunstwerken, de levering van ballast, het bouwen van een stationsgebouw te Woensdrecht en het maken van bijna 1000 meter dam in het Kreekrak aanbesteed. Als aannemer kwam P. Kalis Wzn. te Sliedrecht uit de bus. Het laatste gedeelte was erbij gepakt om de grote hoeveelheid grond te kunnen hergebruiken, die vrijkwam bij de ontmanteling van de vestingwerken rond Bergen op Zoom.

In de eerste helft van 1864 ging het werk fors vooruit. Op 16 juni 1864 meldt de krant: *'De werkzaamheden aan den spoorweg van hier op Woensdrecht gaan met rassche schreden vooruit (...). Laatstleden Zaterdag is er eene locomotief gearriveerd'* voor het transport van grond.

Eind 1864 was circa 500 meter dam in de Oosterschelde gereed. Vanaf april 1865 werd het werk met kracht voortgezet en de dam tot op bijna 1000 meter uit de zeedijk verlengd en tot kruinhoogte afgewerkt. (...) De fundamenten voor het stationsgebouw in Woensdrecht waren gemaakt. Het opmeten van de muren begon en al het timmerwerk was gereed.

In de eerste helft van 1866 kwam de aarden baan met kunstwerken tot Woensdrecht zo goed als gereed. Het emplacement Woensdrecht met toegangsweg en stationsgebouw was bijna voltooid. Alleen de aanleg van het perron moest nog worden uitgesteld, vanwege de ophoging van het emplacement. In het tweede helft van 1866 werd het werk opgeleverd.

Het maken van de dam verderop in het Kreekrak, het leveren van ballast, het leggen van rails en dwarsliggers, et cetera, tussen Bergen op Zoom en Woensdrecht werd uiteindelijk op

Op de topografische kaart uit circa 1850 is het tracé van de 'Zeeuwschen spoorweg' ingetekend. Het pijltje wijst naar de plek van het latere station Woensdrecht, precies op de zeedijk tussen de Brabantse en het Kreekrak. Bewerking kaart Marius Broos.

26 juli 1866 voor fl. 1.499.000,-- gegund aan J. van Haaften uit Sliedrecht. De dam had een lengte van 3632 meter, waarvan het eerste stuk van 992 meter op 30 oktober 1866 werd opgeleverd.

Inmiddels was in Woensdrecht het tweede spoor gelegd en met twee wissels in verbinding gebracht met het hoofdspoor. De eigenlijke afsluiting van de Oosterschelde gebeurde op 1 juli 1867. Al op 31 juli 1867 stoomde de eerste locomotief 'over de Oosterschelde' en in het voorjaar van 1868 werd op de dam het definitieve spoor gelegd. Precies volgens afspraak kon de aannemer op 15 juni 1868 het werk opleveren.

Woensdrecht

Op 29 augustus 1867 volgde de aanbesteding van het bestek 312 voor het maken van vier stenen wachterswoningen (nrs. 13, 14, 15 en 16), afsluitingen, et cetera, op het baanvak Bergen op Zoom – Oosterschelde. Het werk kwam voor fl. 13.600,-- terecht bij P. van Vliet Jr. te Uithoorn. Hij begon in september 1867. Drie maanden later waren de wachterswoningen op het ver- en voegwerk na voltooid. De draaihekken en trekwijsluitbomen voor de particuliere overwegen lagen ter plaatsing gereed. Met het stellen van het rasterwerk op het emplacement Woensdrecht was een begin gemaakt en op 1 juni 1868 opgeleverd. Het haltegebouw te Woensdrecht, dat door onregelmatige zetting van de ophoging achterover was gezakt, werd op 26 mei 1868 door de aannemer met vizels weer loodrecht gezet. Zoals op bij-

In het kaartje, samengesteld uit bladen in de 'Gemeente Atlas van de provincie Noord-Brabant' van J. Kuyper uit 1865 is het gedeelte van de 'Zeeuwschen spoorweg' tussen Bergen op Zoom en het Kreekrak voorgesteld. Bij km 18,437 lag het stationsgebouw van Woensdrecht. Wachterswoning 16 lag bij km 18,314.

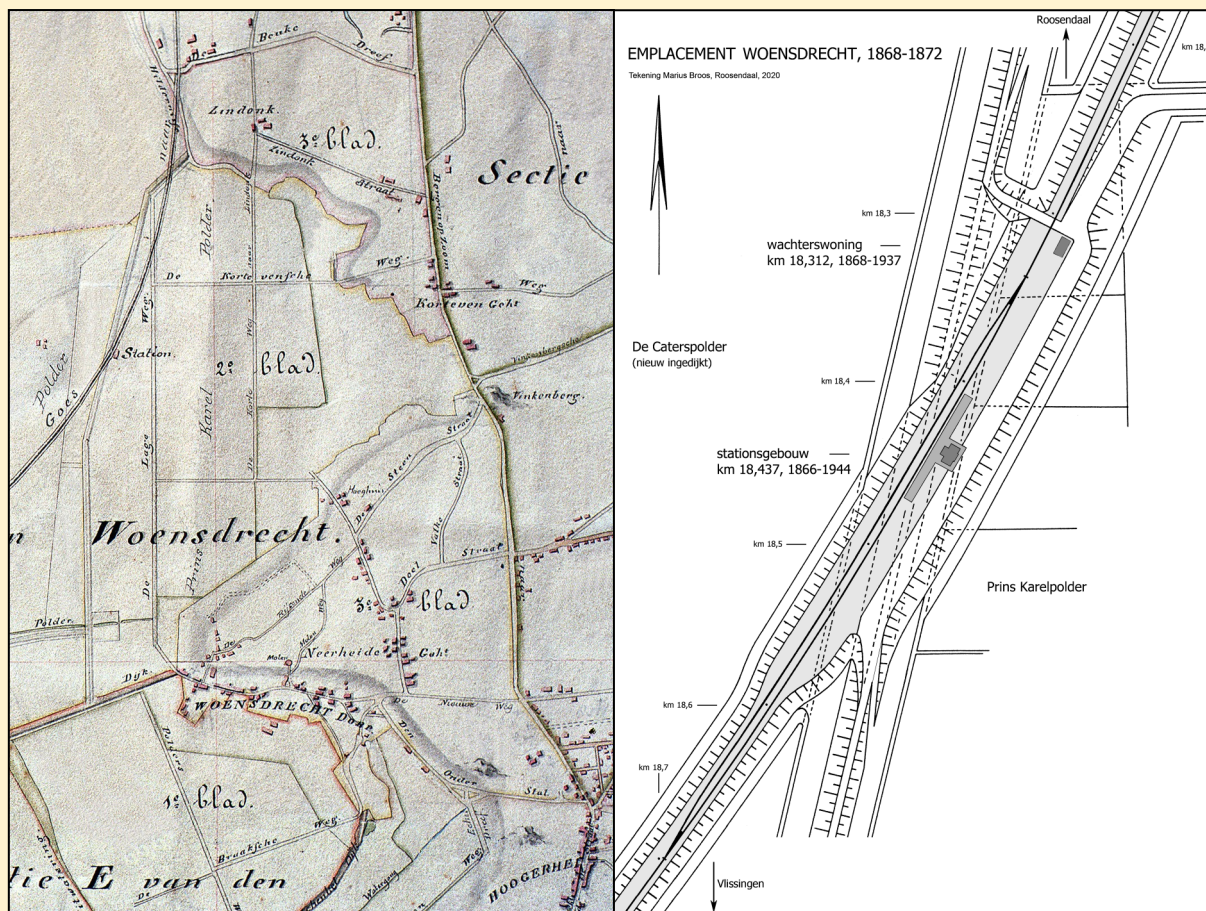
gaande tekening is te zien, was het emplacement voor een deel gesitueerd op de bestaande (vroegere) zeedijk van de Prins Karelspolder. Helaas stond het stationsgebouw niet op de kruin van de dijk, maar op het opgehoogde vroegere talud aan de oostzijde, met de voorzijde zowat in de vroegere bermsloot.

Op 24 juni 1868 werd het traject Bergen op Zoom – Goes (lengte 37.069 meter) opgenomen door de 'Raad van Toezicht op de Spoorwegdiensten' en per 1 juli 1868 opengesteld voor het publiek.

Werken aan Woensdrecht

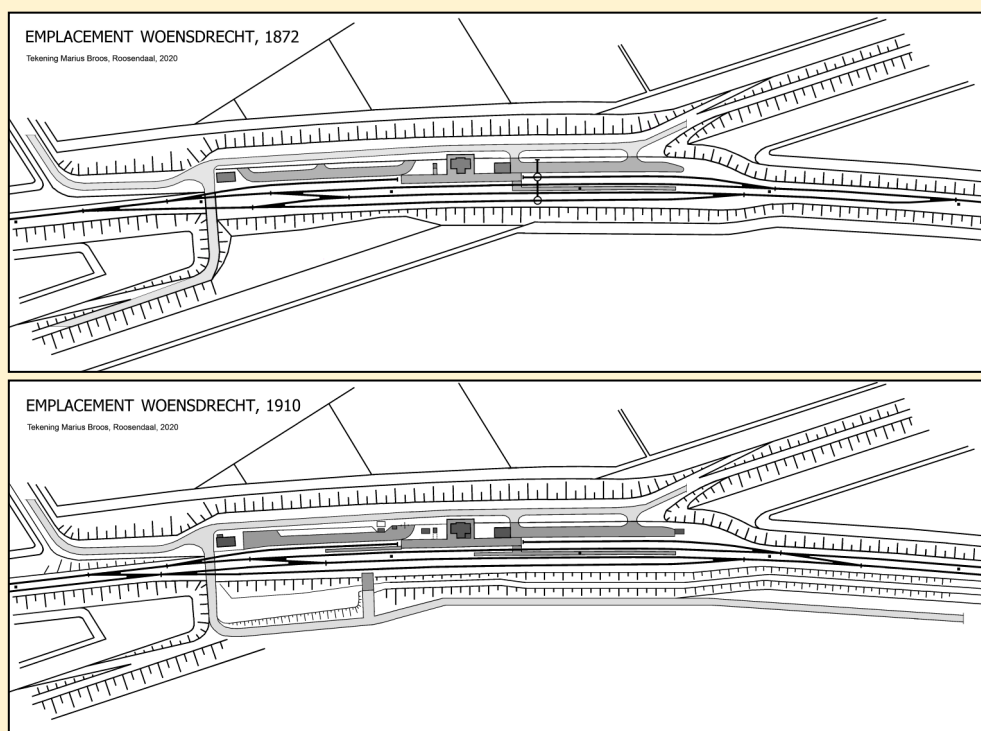
De halte Woensdrecht kende in de loop der jaren heel wat wijzigingen, zoals in de jaren 1868-1873 het leggen en verleggen van sporen, wissels en bestratingen en het maken van een privaatgebouw (bestek 73 SS), in 1878 het maken van een aarden tussenperron en in 1882 het maken van een goederenbergplaats (bestek 349 SS).

In 1901 kregen de beide perrons een smalle verlenging. Het stationsgebouw werd in 1904 voorzien van een tochtportaal vóór het kantoortje van de stationschef. In 1910 volgde een verhoogde laad- en losplaats voor vee, die in 1927 nog flink zou worden uitgebreid. In 1917 kreeg het stationsgebouw een (zolder-)verdieping en een wachtkamer 3^e klasse aan de westzijde. Tenslotte kwam er in 1932 een aparte blokpost.

Links: Gedeelte van een kadastrale kaart uit 1872, waarbij de grens tussen de provincies Noord-Brabant en Zeeland ingevolge de wet van 2 november 1871 opnieuw werd vastgelegd. Bewerking Marius Broos.

Rechts: Het spoorwegemplacement Woensdrecht kruist de voormalige zeedijk van de Prins Karelpolder onder een scherpe hoek. Het stationsgebouw staat echter niet op de kruin van de dijk, maar op het opgehoogde talud. De tekening geeft de situatie van de sporen en wissels aan uit de beginjaren. Tekeningen Marius Broos.

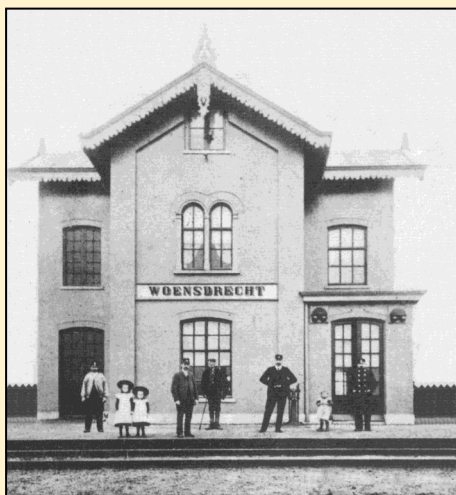
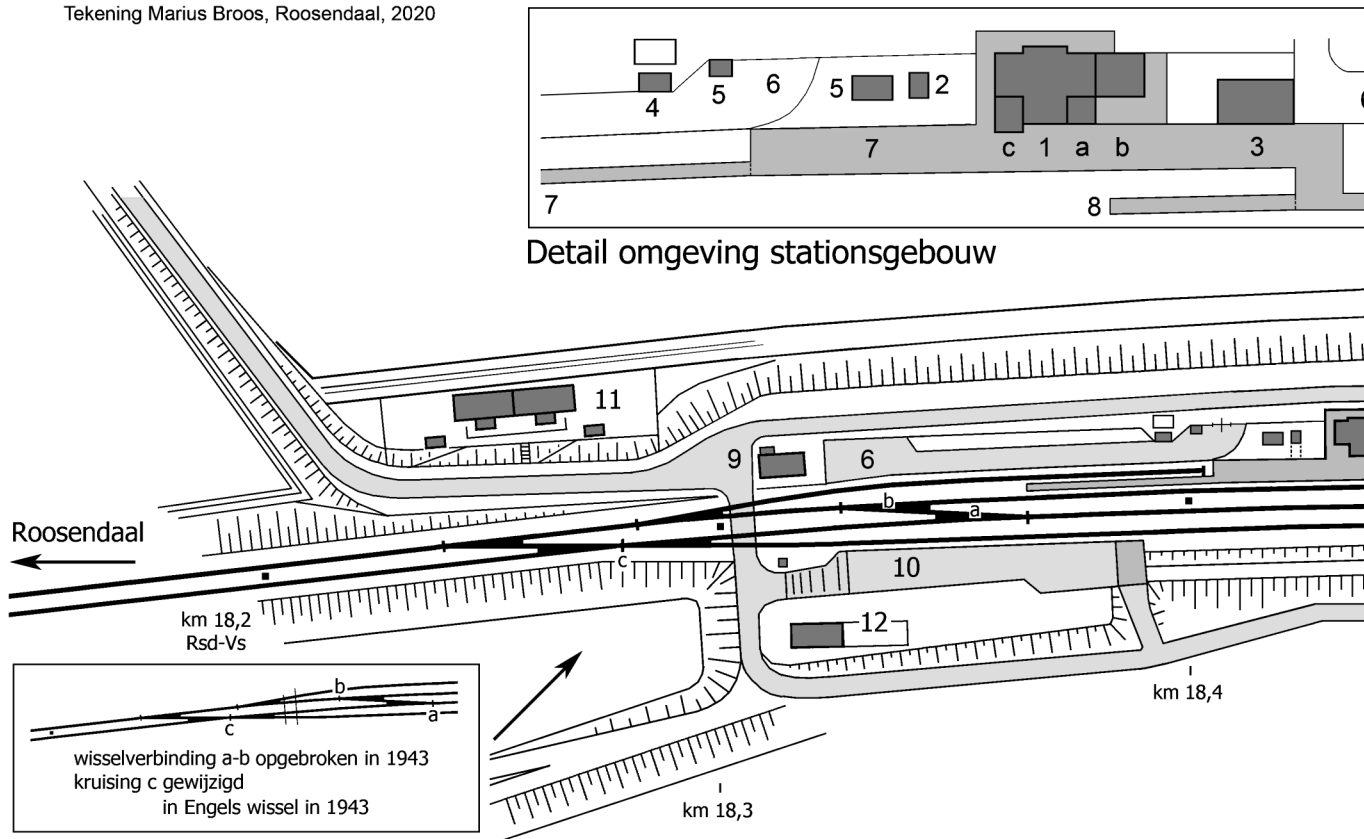

In 1878 kreeg Woensdrecht een tweede perron en in 1883 aan de zuidzijde van het stationsgebouw een goederenloods.

In 1901 werden beide perrons in Woensdrecht verlengd en in 1910 kwam er aan de noordwestzijde een aparte laad- en losplaats voor vee.

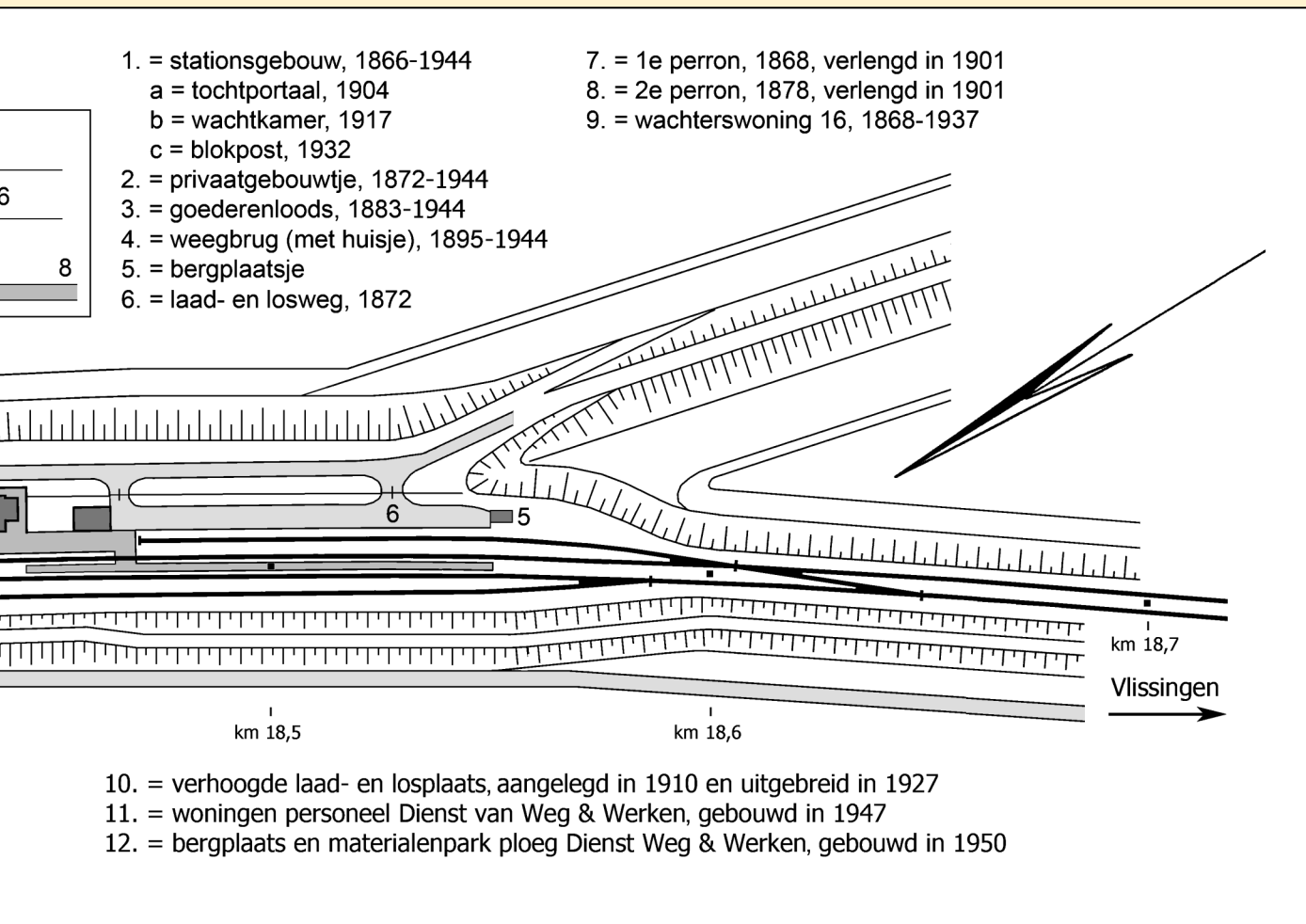
EMPLACEMENT WOENSDBRECHT, 1868-1944

Tekening Marius Broos, Roosendaal, 2020

Links: Stationschef Johannes Cornelis Bastiaanse staat bij de handel-inrichting voor de bediening van de inrijseinen. Links van hem, bij de perronrand, staat arbeider-telegrafist Bastiaan Vos en uiterst links een stationsarbeider. Drie van de vier kinderen Bastiaanse laten zich zien, terwijl de man met stok hoogstwaarschijnlijk hun inwonende grootvader van moeders kant is. De man uiterst rechts is de plaatselijke postbode, die enkele malen per dag post komt afhalen en aanbrengen. Omdat het tochtportaal in 1904 is gebouwd en grootvader in maart 1908 sterft, dateert de foto uit circa 1905. Overigens is het stationsgebouw met de fraai gedetailleerde dakranden nog in oorspronkelijke toestand uit 1866. In 1917 zal er een extra verdieping opkomen, waarbij alle dakranden een strak uiterlijk krijgen. Foto, collectie Marius Broos.

Rechts: Het station Woensdrecht in volle glorie. Terwijl een stoptrein, bestaande uit een locomotief serie NS 3700, een bagagewagen en drie reizigersrijtuigen, uit Vlissingen in aantocht is, wandelt de stationsarbeider over het perron. Als er reizigers zijn, dan bevinden die zich nog in de wachtkamers. De deuren gaan pas open, als de trein stil staat. De fotograaf staat bij de laad- en losplaats voor vee (waarop nog de steel van een riek is te zien) en kijkt uit op het stationsgebouw met blokpost uit 1932, tochtportaal uit 1904 en (vrijstaande) goederenloods uit 1883. Op het zuidelijke kopspoor staat een enkele goederenwagen. Nog juist links is het stootblok van het noordelijke kopspoor te zien. Achter de heggen staan twee bergplaatsen en het privaatgebouwtje. Verder werd een spoorweg van destijds gekenmerkt door palen voor telegraaf- en telefoondraden. Ansichtkaart uit circa 1935, collectie Marius Broos.

Toen op 30 januari 1933 tussen Bergen op Zoom en Rilland-Bath het zogenaamde 'blokstelsel III' werd ingevoerd, had Woensdrecht een blokpost gekregen (met een achtvoudige handelinrichting en een zesvoudige blokpost), naast het kantoor van de stationschef.

Voordien had er op het perron voor het tochtportaal eerst een tweevoudige handelinrichting voor de bediening van de beide inrijseinen gestaan en later ook voor de beide uitrijseinen (zoals op bijgaande foto is te zien).

Maar nog steeds werden de sluitbomen van de overweg aan de noordzijde van het emplacement door de wachter ter plaatse bediend, nadat het kloksein had geslagen.

Vanaf 12 oktober 1936 werden aan de noordzijde van het emplacement ook twee wissels centraal bedienbaar, evenals de sluitbomen van de overweg. Tegelijkertijd kwamen er ter waarschuwing van het wegverkeer twee overwegstoplantaarns bij de overweg.

De mechanische bediening gebeurde met behulp van een nieuwe handelinrichting op het perron. Als gevolg van deze modernisering moest wachterswoning 16 echter vanwege het gebrek aan uitzicht op de overweg van

af het perron verdwijnen. De sloop van de woning volgde nog in het vroege voorjaar van 1937, nadat op 24 december 1936 in 'Het Vaderland, Staat- en Letterkundig Nieuwsblad' een advertentie voor de aanbesteding op 5 januari 1937 was verschenen. Foto, collectie Marius Broos.

Sluiting voor reizigers

Het station Woensdrecht werd in mei 1938 voor de reizigersdienst als één van de circa 150 minst rendabele stations en halten in Nederland. Uiteraard bleef de blokpost bemand.

De eerste ingreep op het soms nauwelijks meer gebruikte emplacement volgde per 1 oktober 1943. Aan de noordzijde volgde de opbraak van een wisselverbinding, terwijl een kruising in het spoor naar Zeeland gewijzigd werd in een Engels wissel.

In de zomer van 1944 verdween één van de twee sporen tussen Woensdrecht en Rilland-Bath in het kader van de levering van bovenbouwmaterialen aan de Duitsers. Tegelijkertijd werd blokpost 19 tussen Woensdrecht en Rilland-Bath opgeheven.

De slag om het Kreekrak

Op 2 oktober 1944 begon de Tweede Canadese Infanteriedivisie vanuit Antwerpen op te trekken naar Woensdrecht met het doel Zuid-Beveland en Walcheren te bereiken en die gebieden in te nemen. Ondanks zware tegenstand leek Woensdrecht op 6 oktober binnen handbereik. De divisie was het dorp tot op 5

kilometer genaderd. De Duitsers bleken echter vastbesloten om Woensdrecht als toegang tot Zuid-Beveland en Walcheren te verdedigen.

De Canadezen leden zware verliezen, toen zij over open en onder water gezet land aanvielen. Stromende regen, boobytraps en landmijnen maakten het oprukken erg moeilijk. Op 13 oktober leed een bataljon in felle gevechten zelfs zulke zware verliezen dat het bijna ophield te bestaan.

Op 16 oktober werd de slotaanval op Woensdrecht ingezet met steun van een immense artilleriebeschieting. Woensdrecht en het naburige Hoogerheide werden hierbij grotendeels verwoest, maar wel veroverd en veilig gesteld. De Canadezen hadden hun eerste doel bereikt, maar wel een zware prijs betaald.

Niets meer over in Woensdrecht

Van de gebouwen, sporen en wissels op het emplacement Woensdrecht was echter nauwelijks nog iets fatsoenlijk te herstellen. Pas op 23 juni 1945 was er weer doorgaand treinverkeer mogelijk tussen West-Brabant en Zeeland, zij het slechts enkelsporig tussen Woensdrecht en Rilland-Bath.

Pas in 1947 stond er een nieuwe blokpost, ongeveer op de plek van de vroegere wachterswoning 13. Ook kwam er een nieuwe weegbrug, maar niet meer op spoorwegterrein, want de vroegere laad- en losplaats ten oosten van het emplacement werd in 1949 definitief opgebroken.

Slechts de vroegere laad- en losplaats aan de noordwestzijde bleef in gebruik. Daarop verrees in 1950 nog een bergplaats met schaftruimte en materialenpark voor de plaatselijke ploeg van de Dienst van Weg & Werken.

Al eerder, in 1947, waren aan de noordoostzijde van de toegangsweg naar het vroegere station twee woningen (onder één kap), volgens een standaardontwerp, voor het personeel van de NS gebouwd. Met name kort na de oorlog was in het zuiden van het land de nood aan woonruimte hoog. De twee woningen in Woensdrechts bestaan nog steeds, zij het flink uitgebreid en omgeven door hoge bomen en struiken, want ze zijn al lang geen eigendom meer van de NS. Ook in Etten-Leur staat er nog zo'n huisje.

De bergplaats met schaftruimte en materialenpark voor de ploeg van de Dienst van Weg & Werken in Woensdrecht uit 1950 was er een-tje van een standaardtype uit die tijd. Het gebouwtje is al heel wat jaren terug afgebroken. Foto Marius Broos, 2 mei 1992.

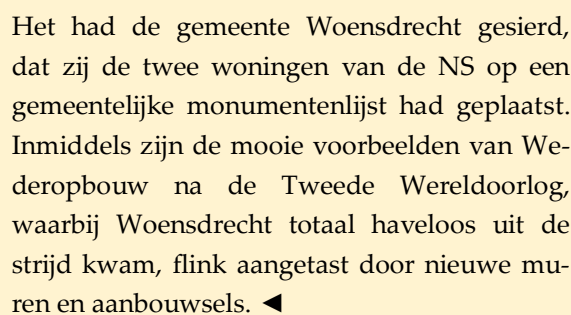

Een kwart slag met de camera naar links geeft een beeld van de aanstormende Intercity 2128 van Vlissingen naar Amsterdam CS en op het lege deel van het vroegere emplacement Woensdrecht.

Foto Marius Broos, 2 mei 1992.

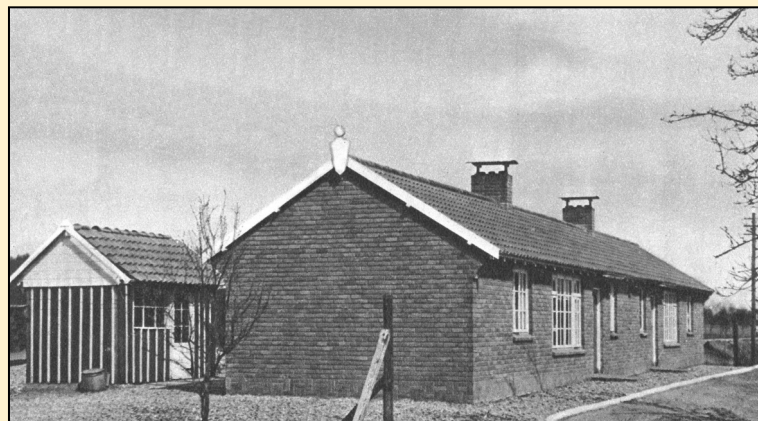

Gezicht vanuit het oosten op de voormalige dienstwoningen (met schuurtjes) en de bergplaats met schaftruimte en materialenpark voor de ploeg van de Dienst van Weg & Werken (links, achter het talud) in Woensdrecht. Foto Marius Broos, 2 mei 1992.

Linksboven: Achterzijde woning met slaapkamer en keuken in de uitbouw.

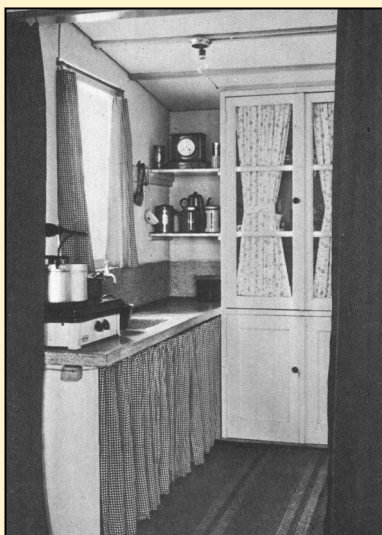

Rechtsboven: Voorzijde woningen met schuurtjes, zoals in Woensdrecht.

Rechtsmidden: Voorzijde van de huiskamer met grote ramen.

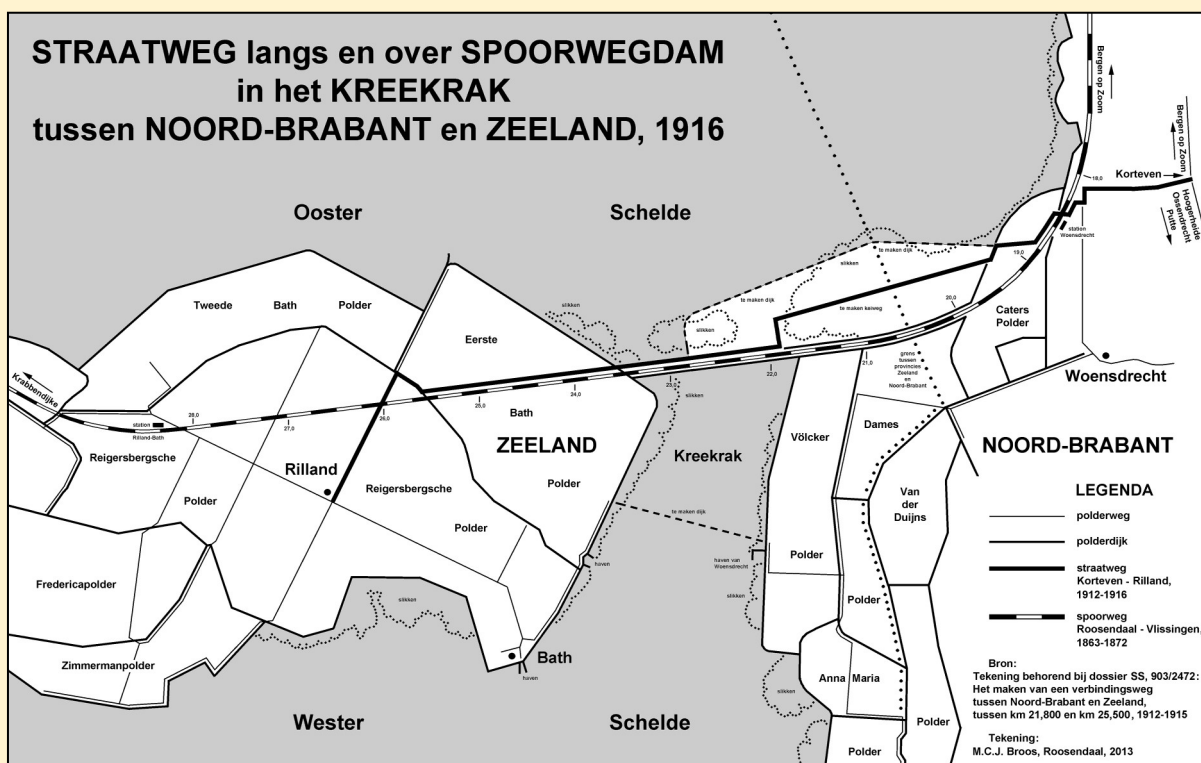
Rechtsonder: Gezicht vanuit de huiskamer op de keuken.

Linksonder: Gezicht vanuit de huiskamer op de keuken en bergplaats.

*Gezicht in noordelijke richting vanaf de plek van het vroegere stationsgebouw Woensdrecht. Links staat het gebouwtje van Weg & Werken uit 1950, en rechts onderaan het talud (buiten beeld) liggen de dienstwoningen uit 1947. Bij de overweg stond wachterswoning 16.
Foto Marius Broos, 18 augustus 1987.*

Boven: Tijdens de veldslag bij Woensdrecht in oktober 1944 kregen dorp en Kreekrakdam het zwaar te verduren. De onderbouw kwam ernstig gehavend uit de strijd. Pas rond Kerstmis 1944 was de Kreekrakdam weer berijdbaar. Sinds 1916 lag de Zeeuwseweg over een lengte van 3,7 km parallel aan de spoorweg. Tekening Marius Broos.

Onder: Op 30 augustus 2018 spoedt treinstel NS 8657 zich als trein IC 2269 van Vlissingen naar Amsterdam Centraal. De trein is zojuist het vroegere station Woensdrecht gepasseerd. De fotograaf kijkt vanaf het strandbad 'De Duintjes' van destijds in de richting van Woensdrecht. Foto Marius Broos.

